

Received 07.07.2024	Research Article	JOTS
Accepted 14.07.2024		8/2
Published 20.07.2024		2024: 239-248

Eski Türk Yazıtlarında Tanıklanan Çatı Ekli Fiillerde Eşdizim

Collocation in verbs with voice suffixes attested in Old Turkic Inscriptions

Kerime ÇALIŞ BESLİ*

(Sinop/Türkiye)

E-mail: kerimecaliss@gmail.com

Old Turkic inscriptions are among the leading sources of Turkish language, literature, history, and culture. The inscriptions provide researchers, linguists, and historians with the opportunity to learn about the language, cultural concepts, and beliefs of that period. Proverbs, idioms, and collocations in historical and contemporary texts attract attention due to the richness of the language and the cultural elements they contain. In this study, the collocations formed by verbs with voice suffixes in Old Turkic inscriptions have been examined, and the linguistic, semantic, cultural, and functional characteristics of these collocations have been investigated. Some of the results we have reached in this study are as follows: In the collocations formed with voice-suffixed verbs, the suffixes {-t}, {-gUr}, {-Ur}, and {-tUr} function as causatives and serve a functional role in the cultural conceptualization of “having something built or erected (e.g., house, bridge, monument, tomb, etc.)” and “creating a nation or army.” Since one of the primary functions of these suffixes is “causative,” it can be inferred that the structure of Turkic states during the inscription period was based on a hierarchical relationship between the lower and upper levels of society and state life. Collocations formed by verbs with the {-n} voice suffix function as passive, reflexive, and causative, *at atan-* ‘to be given a title or name’, *el törü etin-* ‘to have one’s homeland or customs regulated’, *il qazjan-* ‘to conquer a country or homeland’. These collocations highlight the importance of the concepts of ‘homeland, customs, social order, hierarchy, army, and war’ during the inscription period.

Key Words: Old Turkic inscriptions, verbs with voice suffixes, collocations, cultural concepts.

* ORCID ID: 0000-0001-9116-6409.

1. Giriş

Türk dilinin ilk yazılı kaynakları olan Eski Türk yazıtları, Moğolistan, Kırgızistan, Sibiryaya gibi farklı ve geniş coğrafyalarda meydana gelip “Eski Türkçe” döneminde yazılmıştır. Bu metinlerin tanıklandıkları coğrafyada birçok farklı dil, kültür ve inanç sistemi karşılıklı olarak etkileşimde bulunarak varlığını sürdürmüştür. Çeşitli bilimlerin araştırmacıları tarafından yapılan çok sayıda araştırmada söz konusu yazıtların farklı yönleri ele alınmıştır. Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde son yıllarda eşdizimler üzerine araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Türk dilinin ana kaynakları olan yazıtlar, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesinin çeşitli dil yadigârlarında yer alan eşdizimleri anlamsal ve sıklık ölçütlerinde tespit eden, sözlük ya da dizine yer veren çeşitli makale, yüksek lisans ve doktora tezleri mevcuttur.

2. Teori

Eşdizim, çağdaş anlamıyla “belirli bir sıklıkta görülen kelime birlikteliklerinin anlamlı hale gelerek birbirini karşılıklı gerektirme (istem) ilişkisi” olarak tanımlanır (Firth, 1957: 179). Eşdizimleri oluşturan kelimelerin temel anlamlarında önemli ölçüde değişiklikler yoktur. Bu yönüyle atasözlerinden ve deyimlerden ayrılır. Eşdizim, yazı ve sözlü dil bağlamlarında, belirli bir kelimenin diğer belirli ve aynı anlam alanı içindeki kelimelerle kullanımını ifade eder. Eşdizimi oluşturan kelimeler dilde rastgele bir arada tanıklanmazlar. Saha araştırmacıları eşdizimleri kullandıkları anlamsal bağlamı ön plana çıkararak geçtikleri metinlerdeki kullanım sıklıklarına göre inceler. Eşdizimli kelime birlikteliklerini metinlerde sıklık bakımından incelemek eşdizimleri tespit etmek açısından önemlidir. Araştırmamızın konusu olan eşdizimler; sıklık incelemesinden sonra anlamsal incelemeye tabii tutulduklarında deyim, birleşik kelime vb. kelime birlikteliklerinden ayırt edilebilir. Eşdizimli kelime birlikteliklerinin bilimsel yöntemlerle incelenmesiyle dil ve kültür unsurlarının incelikleri iletişimi oluşturan derin ve yüzey yapılar da ortaya çıkarılabilir. Bir kültürün düşünce oluşturma, olguları algılama ve ifade etme tercihleri kültür dil bilim tarafından incelenir. Söz konusu alanda “konsept” kavramı insanın düşünce dünyasındaki kültürün temel hücresi, unsuru olup milli hafızada kelimeler olarak yer alan toplumsal bilincin devingen

biçimidir (Sergeeva, 2014: 50-51). Bu bilim dalının önemli araçlarından biri yapısında barındırdığı anlamlar ve dil konuşurlarının kullanımı aracılığıyla dilin dünya görüşünü ifade ettiklerinden “kültür kelimeleri”dir. Besli’ye göre, kültür kelimeleri (konsept kelimeler) bir halkın maddî ve manevî kültür olgularını tanımlar, dünya görüşünü dilde yansıtır. Araştırmacı, kültürel kavramlaştırma olgusunu, bir millî kültürün temel unsuru, dünyaya bakış açısı ve millî hafızada yer alan bir kelime ya da kelime birliktelikleri vasıtasıyla ifade etme biçimi olarak açıklar (2023: 211). Kültürel kavramlaştırma, bir dilin düşünce ve kültür sistemini atasözleri, deyimler, eşdizimler, kültür, kelimeleri, tabular, simgeler vb. yollarla gerçekleştirme şekli olarak da betimlenebilir.

Çalışmamızın yönteminde, bağımlı Dil Bilim açısından çatı ekli fiillerin oluşturdukları eşdizimlerde yöneten, yönetilen, bağımlılık ilişkisi gibi esaslara yer verilecektir. Eski Türk yazıtlarında çatı eki almış fiillerin oluşturduğu eşdizimler tespit edildikten sonra elden edilen veriler, çatı eklerinin işlevsel, anlamsal ve kültürel kavramlaştırma özelliklerini de içeren bütüncül ve parçalar arası bir bakış açısıyla yorumlanıp açıklanacaktır.

3. Uygulama

3.1. *agıt-* (I) ‘kaçırtmak, kaçınmak, çıkarmak’ (Erdal, 1991: 760) < *ağ-* ‘yukarı çıkmak, yükselmek, tırmanmak’ (Clauson, 1972: 76-77).

sü agıt- ‘orduyu püskürtmek, dağıtmak’: *süsin kül tigin agıtıp* (KT K7) “Kül Tigin *orduyu püskürtüp*”.

Söz konusu eşdizimde {-t} çatı eki ettirgenlik işlevini korur. “Asker, ordu vb.” dağıtmak anlamındadır.

3.2. *atan-* “çağrılmak; ünlenmek” (Erdal, 1991: 590) < *ata-* “unvan vermek” (Clauson, 1972: 42)

at atan- “ad, unvan verilme”: *teyride bolmış el etmiş bilge kağan atadı el bilge katun atadı kağan atanıp katun atanıp* ötüken ortosınta as öñüz baş kan ıdok baş kedinin örgin bunta etitdim (Tar G6) “Tengride Bolmuş El Etmiş (beni) Bilge Kağan olarak ilan etti. (Eşimi de) El bilge Katun (olarak) ilan etti. Ben Kağan olarak eşim de *hatun* olarak *atandıktan* sonra Ötüken’in ortasında As Öngüz Baş ve Kan İduk Baş’ın batısında kağanlık otağını orada kurdurdum”.

Bu eşdizimde {-n} çatı eki edilgenlik işlevinde “bir unvanda bir görev için atanmak” anlamındadır.

3.3. *olurt*- “oturtmak” (Erdal, 1991: 780) < *olur*- “oturmak, tahta oturmak, bir yere yerleşmek” (Clauson, 1972: 96)

bediz olurt- “heykeli oturtmak, dikmek”: kagan inisi el çor tegin kelip ulayu tört tigit kelip ışbara bilge köli çorug yoglatdı bedizin *bedizetti olurttı* (Küli Çor D24) “Kağanın küçük erkek kardeşi İl Çor Tigin geldi ve yine dört prens daha gelip Işbara Bilge Köli Çor’un cenaze cenazesini kaldırdı, *yazıtını süslettiler, anıtını diktiler*”.

kagan olurt- “kağan (olarak) tahta çıkartmak”: tenri türk bodun atı küsi yok bolmazun teyin özümin ol tenri kagan olurtdı erinç (KT D26) “Yüce Tanrı, Türk halkının adı sanı yok olmasın diye *beni (kağanı) o gök tahta oturttu*”.

Söz konusu eşdizimde {-t} çatı eki ettirgenlik işlevini korur. “Heykel dikmek, hakan olarak tahta çıkarmak” anlamlarında eşdizimler oluşturur.

3.4. *urtur*- ‘hakkettirmek, naksettirmek’ (Erdal, 1991: 812) < *ur*- ‘bir şey koymak, vurmak, çarpmak’ (Clauson, 1972: 194)

bediz urtur- “süsletmek, bezetmek”: için taşın adınçığ *bediz urturtum* (KT G12) “İçini dışını mükemmel bir şekilde *süslettim*”.

Söz konusu eşdizimde {-t} çatı eki ettirgenlik işlevini korur. “Bir şeyi vurmak” temel anlamından “taşa süs, resim yaptırmak” anlamını kazanır.

3.5. *értür*- ‘geçmek, geçirmek, geçirmesine sebep olmak’ (Erdal, 1991: 714) < *ért*- ‘geçmek’ (Clauson, 1972: 185)

yog ertür- “cenaze töreni düzenlemek”: tokuzunç ay yeti otuzka *yog ertürtümüz* (KT KD) “dokuzuncu ayın yirmi yedisinde *cenaze töreni düzenlettik*”.

Söz konusu eşdizimde {-Ur} çatı yapım eki ettirgenlik işlevi çerçevesinde “cenaze töreni düzenlemek” anlamındadır.

3.6. *étin-* “kendini düzene koymak” (Erdal, 1991: 600) < *ét-* “düzenlemek, tanzim etmek, süslemek” (Clauson, 1972: 36)

el törü etin- “yurdu, töresi düzenlenmek”: üye kök tenri yarlıkaduk için asra yağız yer igidtüük için *elimin törümin etintim* (Tar B3) “Yukarıda mavi gök bağısladığı için aşığıda kara toprak beslediği için *yurdumu töremi düzenledim*”.

Söz konusu eşdizimde {-n} eki örnek bağlamda *ét-* köküyle aynı anlam çerçevesinde olup anlamı pekiştirir.

3.7. *étit-* “bir şeyin dikilmesini sağlamak, diktirmek, yaptırmak” (Erdal, 1991: 600, 772) < *ét-* “düzenlemek, tanzim etmek, süslemek” (Clauson, 1972: 36)

örgin itit-/ etit- “kağan otağı kurdurmak”: *örgin anta etitdim* (Tar B 1) “kağan otağını orada kurdurttum”.

Söz konusu eşdizimde {-t} çatı eki ettirgenlik işlevindedir.

3.8. *kalıt-* ‘bıraktırmak, sıçratmak’ (Erdal, 1991: 773) < *kalı-* “(havada) yükselmek, sıçramak” (Clauson, 1972: 617)

ugur kalıt- “yolu bırakmak, yol değiştirmek”: ak termel keçe *ugur kalıtdım* (T1 K1) “Ak Termel Irmağı’nı geçerek *zaman kazandırdım* (yolu kısalttım)”.

Bu eşdizimde *kalı-* fiilinin anlamından sapma söz konusudur. Bu yüzden {-t} eki yapım eki işlevindedir.

3.9. *kazgan-* “kazanmak” (Clauson, 1972: 683) < **kaz-ı-k+a-n-* (Erdal, 1991: 604)

il kazgan- “ülke, yurt fethetmek”: kimke *ilig kazganur men tir ermiş* (KT D9) “kimin için *ülkeler kazanıyorum, demiş*”

“Bir yer, toprak vb.” fethetmek anlamındaki eşdizimde {-n} eki yapım eki işlevindedir.

3.10. *kirgür-* / *kigür-* “sunmak, sokmak, getirmek” (Clauson, 1972: 712) < *kir-* ‘girmek’ (Erdal, 1991: 750)

yablak kigür- “nifak sokmak”: edgü eline kentü yanılığ *yablak kigürtüg* (KT D23) “iyi yurduna sen kendin hata ettin (ve) *nifak soktun*”

sünüş kigür- “savaş getirmek”: azın erig yana ebişe *sünüş kigürti* (Küli Çor D20) “az askerle yine ülkesine *savaş getirdi*”.

“Kötülük getirmek, savaş getirmek” anlamlarında geçen eşdizimlerde {-gUr} eki yapım eki işlevindedir.

3.11. *kubrat-* ‘derleyip toparlamak’ (Erdal, 1991: 779) < *kubra-* ‘toplamak, yığmak’ (Clauson, 1972: 586).

bodun kubrat- “boyları derleyip toparlamak”: kagan olurup yok çigany *bodunug kop kubratdım* çigany *bodunug bay kiltım az bodunug öküş kiltım* “Tahta oturup, yoksul ve fakir *halkı hep derleyip toparladım*. Fakir halkı zenginleştirdim, az halkı çoğalttım” (KT G9-10).

“Bir kimseyi ya da bir yeri toparlamak” anlamındaki eşdizimde {-t} eki temel anlamdaki *kubra-* fiiline kuvvetlendirme anlamı katmıştır.

3.12. *sakın-* ‘düşünmek, hayal etmek; plan yapmak’ (Erdal, 1991: 612) < *sak-* (ı)n- < *sak-* ‘düşünmek’ (Clauson, 1972: 804)

katıgdı sakın- “sıkıca, iyice düşünmek”: *katıgdı sakıntım* (KT K11) “*İyice düşündüm*”

“Etraflıca düşünmek” anlamındaki eşdizimde {-n} eki temel anlamdaki *sak-* fiiline kuvvetlendirme anlamı katmıştır.

3.13. *üntür-* ‘yükseltmek, şafak sökmek, çıkarmak’ (Erdal, 1991: 812-813) < *ün-tür-* < *ün-* ‘yükselmek, çıkmak’ (Clauson, 1972: 169)

taŋ üntür- “tan atmak, tan ağarmak” bolçuka *taŋ üntürü* tegdimiz (T/I K11) “Bulçu’ya *tan atarken* hücum ettik”.

“Tan atmak” anlamındaki eşdizimde {-tUr} eki temel anlamdaki *ün-* fiiline kuvvetlendirme anlamı katmıştır.

3.14. *tiril-* “dirilmek, canlanmak, hayata geri dönmek” (Erdal, 1991: 678) < *tir-* ‘yaşamak’ (Clauson, 1972: 529)

tün tiril- “gece olmak”: kün kuvranmış *tün tirilmiş* (Moyun Çoyr D1) “Güneş batmış, gece olmuş”.

“Gece olmak” anlamındaki eşdizimde {-l} eki temel anlamdaki *tir-* fiilinin dönüşlü çatı şeklinde işlevdedir.

3.15. *tüşür-* “düşürmek, indirmek” (Erdal, 1991: 723) < *tüş-* “düşmek, geri dönmek” (Clauson, 1972: 560)

ilez түşür- “acı vermek, kederlendirmek”: ingän yüki *ilöz түşürtünüz* (Yenisey 28.3) “Deve yükü (çok miktarda) *acı verdiniz*”.

“Bir canlıya acı vermek” anlamındaki eşdizimde {-Ur} eki temel anlamdaki *tüş-* fiilinin ettirgen çatılı fiil eki işlevindedir.

3.16. *yarat-* ‘ev, yazıt, ulus vb.’ yaratmak, düzene sokmak’ (Erdal, 1991: 793) < *yara-* ‘başarılı olmak, yararlı olmak’ (Clauson, 1972: 956)

bitig yarat- “yazıt meydana getirmek”: belgüsin *bitigin* bu urdı bu *yaratdı* (Tes G3) “Damgasını, işaretini bu (kişi) koydu ve *yazıtını* burada *meydana getirdi*”.

bodun yarat- “ulus yaratmak, ulus haline getirmek”: elsiremiş kagansıramış *bodunug* küñedmiş kuladmış *bodunug* türk törüsün ıçgınmış *bodunug* eçüm apam törüsünçe *yaratmış* boşgurmuş (KT D3) “Yurtsuz ve kağansız kalmış, cariyeye ve köle olmuş, Türk örf ve âdetlerini kaybetmiş *halkı* atalarımın dedelerimin yasalarına göre yeninden *yaratmış*, eğitmiş”; kaşım kagan eçim kagan olurtukında dört bulundaki *bodunug* nençe itmiş nençe *yaratmış* (BK K8-9) “Babam kağan, amcam kağan tahta geçtiklerinde dört taraftaki *halkı* nasıl düzene sokmuş, nasıl *ulus hâline getirmişse*”.

örgin yarat- “kağan otağı kurmak”: çit tikdi *örgin yaratdı* (Tes G2) “Sınırını çizdi, *kağan otağını kurdu*”.

“Bir ulus, bir ev vb. yaratmak” anlamındaki eşdizimlerde {-t} eki temel anlamdaki *yara-* fiilinden gelişmiş yapım eki işlevine sahiptir ve ettirgenlik işlevi vardır.

3.17. *yaratıt-* “anıt, türbe, damga vb.lerini” yaptırtmak, yarattırtmak” (Erdal, 1991: 793) < *yarat-* ‘yaratmak, düzene sokmak’ (Clauson, 1972: 959)

bark yaratıt- “anıt, türbe inşa ettirmek”: añar adınçığ *bark yaratıtdım* (BK K14) “Ona muhteşem bir *mezar yaptırdım*”

belgü yaratıt- “damga, işaret yaptırmak” *belgümin* bitigimin anta *yaratıtdım* (BK K14) “*Damgamı* ve yazıtımı orada *meydana getirdim*”; bitigimin *bälgümin* anta yası taşka *yaratıtdım* (Tar B3) “*Yazıtımı* ve *damgamı* orada yassı taş üzerine *yazdırttım*”.

bitig yaratıt- “yazıt meydana getirtmek”: *belgümin* *bitigimin* anta *yaratıtdım* (BK K14) “*Damgamı* ve yazıtımı orada *meydana getirdim*”.

çıt yaratıt- “çit yaptırmak, kurdurmak”: tez başınta *örgin* anta *etitdim* *çıt* anta *yaratıtdım* (Tar B1-2) “Tez başında tahtı orada kurdurdum, askerî sınırı orada *çizdim*”.

örgin yaratıt- “kağan otağı kurdurtmak”: tez başınta *örgin* anta *etitdim* *çıt* anta *yaratıtdım* (Tar B 1-2) “Tez başında tahtı orada kurdurdum, askerî sınırı orada *çizdim*”.

“Bir şey” yaratmak anlamındaki eşdizimde {-t} eki temel anlamdaki *yara-* fiilinden gelişip ettirgen anlam ve işlevinde yapım eki işlevindedir.

3.18. *yaratur-* “yaptırmak” (Clauson, 1972: 962) < *yarat-* ‘yaratmak, düzene sokmak’ (Erdal, 1991: 793)

bark yaratur- “anıt, türbe inşa ettirmek”: añar adınçığ *bark yaraturtum* (KT G12) “Ona muhteşem bir *mezar yaptırttım*”.

“Mezar vb.” yaptırmak anlamındaki eşdizimde {-Ur} eki *yarat-* fiiliyle işlev ve anlam olarak aynıdır.

3.19. *yorıt-* “yürüt-” (Erdal, 1991: 795) < *yorı-* ‘yürümek’ (Clauson, 1972: 957)

sü yorıt- “orduyu sefere çıkarmak” kaganıma ötüntüm *sü yorıtdım* (T/I K1) “Kağanıma arz edip *orduyu sefere çıkardım*”.

“Orduyu” sefere çıkarmak anlamındaki eşdizimde {-t} eki temel anlamdaki *yorı-* fiiline ettirgen anlam ve işlev katar.

3.20. *tokıt-* “çit vb.” dokutmak, hakkettirmek, yontturmak, vurdurmak, kurdurmak’ (Erdal, 1991: 789) < *tokı-* (İ) ‘vurmak, dövmek, batırmak’ (Clauson, 1972: 467)

çıt tokıt- “çit çaktırmak”: *örgin* bunta *yaratıtdım* *çıt* bunta *tokıtdım* (Tar B2) “Otağımı burada kurdurdum, *sınırımı* burada *çektirdim*”.

“Çit çektirmek” anlamındaki eşdizimde {-t} eki temel anlamdaki *tokit-* fiilinin ettirgen çatılı biçiminde tanıklanır.

Değerlendirme ve Sonuç

Çatı eki olarak nitelenen fiil sınıfının Eski Türk Yazıtlarında meydana getirdiği eşdizimler; araştırmamızda geçtikleri bağlamlarda görülüp anlam bilim, kültür dil bilim ve dil bilgisi açılarından incelendi. Söz konusu fiillerin aldıkları çatı ekleri {-t}, {-Ur}, {-tUr}, {-n}, {-l} ve {-gUr} şekillerinde tespit edilip işlevlerine bakıldı. Elde edilen verilen değerlendirilmesi sonucunda sahanın dil bilgisi eserlerinde çatı eki olarak nitelenen eklerin Eski Türkçe metinler bağlamında çatı eki ve yapım eki işlevlerinde olduğu görüldü. Yapım eki olarak işlev gören eklerin bazılarının metinlerde geçtiği bağlamlarda ettirgenlik, dönüşlülük, edilgenlik işlevlerini de yerine getirdiği görüldü.

Eski Türk yazıtlarında sıklık olarak en fazla tanıklanan çatı eki {-t} ile oluşan fiillerdir. Bu ekle oluşan fiillerin meydana getirdiği birçok eşdizim metinlerde tanıklanır: *eb bark yarat-* “ev bark inşa etmek”; *bitig yarat-* “yazıt meydana getirmek”; *bodun yarat-* “ulus yaratmak, ulus hâline getirmek”; *örgin yarat-* “kağan otağı kurmak”; *bark yaratıt-* “anıt, türbe inşa ettirmek”; *belgü yaratıt-* “damga, işaret yaptırmak”; *bitig yaratıt-* “yazıt meydana getirtmek”; *çit yaratıt-* “çit yaptırmak, kurdurmak”; *örgin yaratıt-* “kağan otağı kurdurtmak”; *sü yorit-* “orduyu sefere çıkarmak”; *çit tokıt-* “çit çaktırmak”.

Sonuç olarak, fiillere gelen {-t} eki, tanıklandığı eşdizimlerde “ev, köprü; anıt mezar vb. yaptırmak, kurdurmak”, “ulus, ordu meydana getirmek” anlamlarının kültürel kavramlaştırılmasında işlevseldir. Bu ekin başlıca işlevlerinden biri “ettirgenlik” olduğundan yazıtlar dönemindeki Türk devlet anlayışı, toplum yaşamı ve sisteminde alt, üst ilişkisine dayanan bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Türk devletinde başta kağan unvanlı yöneticiye dayanan bir sistem olduğu, sistemli, işlevsel bir ordunun devletin varlığının devamı için önemli bir yere sahip olduğu “sü, kagan, örgün, bodun” kelimelerinin bağımlı olduğu çatı ekli fiillerden oluşan eşdizimlerden anlaşılmaktadır. “Eb, bark, bitig, bediz” kelimeleriyle oluşan eşdizimler aracılığıyla bahsedilen dönemdeki Türk toplumunun kültür unsurları olarak, çeşitli yapıları inşa edebildiği, yazının öneminin bilindiği ve yazıyla anlatımın önemli olduğu söz konusudur. Çatı ekli fiillerle yapılan eşdizimlerde {-Ur}, {-tUr} ve {-gUr} ekleri de “ettirgenlik”

işlevindedir. Eski Türkçede *sünüş*, *bediz*, *yablak*, *yog* gibi fiillere bağımlı öğelerin oluşturduğu eşdizimler, “ordu, savaş, sanat, toplumsal düzen” kültür kavramlaşmalarının örneğidir. Yazıtlarda işlek olarak kullanılan {-n} çatı ekli “edilgenlik, dönüşlülük ve ettirgenlik” işlevlerindeki fiillerin oluşturduğu eşdizimler tanıklanmaktadır: *at atan-* “ad, unvan verilmek”, *el törü etin-* “yurdu, töresi düzenlenmek”, *il kazgan-* “ülke, yurt fethetmek”, *katıgdı sakın-* “sıkıca, iyice düşünmek”. Söz konusu eşdizimlerde; “vatan, töre, toplumsal düzen, hiyerarşi, ordu, savaş ve etraflıca düşünmek” kavramlarının yazıtlar dönemindeki önemi açıklanır.

Kısaltmalar

BK	Bilge Kağan yazıtı.
KT	Kül Tigin yazıtı.
T	Toñukuk yazıtı.
Tar	Taryat yazıtı.

Kaynakça

Besli, E. (2023). Eski Türkçe Metinlerin Kültür Dil Bilimsel Yapısında Eşdizim Algoritmaları. In Küçüker, P. & Uçar, İ. (Eds.), *XV. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı* (pp. 210-219). Sakarya: Asos Yayınları.

Clauson, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.

Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation, a Functional Approach to the Lexicon I-II*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Firth, J. (1968). A Synopsis of Linguistic Theory, 1930-1955. In Palmer, F. R. (Ed.), *Selected Papers of J. R. Firth (1952-1959)* (pp. 168-205). London: Longmans.

Sergeeva, T. G. (2014). *Kültürdilbilimde Temel Birimlerin Tanımlanması Üzerine*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Şirin, H. (2016). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.